

Taula 3

Desmilitarització

Laura Badillo

Representant del col·lectiu d'organitzacions feministes colombianes
Ruta Pacífica de Dones

Militarització de la vida i el cos de les dones colombianes

PRESENTACIÓ

L'escrit present és un intent per construir rutes entre els arguments, les paraules, les pràctiques i les resistències com a instruments que els feminismes han fet servir per enfrontar-se al poder del patriarcat¹, identificant un dels seus principals fonaments, com ho és el militarisme. Més encara quan, en el cas colombià, pren una importància vital desvelar els seus funcionaments, denunciar-los, resistir-nos-hi i construir propostes de cara a la transformació de les realitats en què vivim els i les colombianes. Per això, aquest escrit, realitzarà un apropament al militarisme com a pràctica dependent de la cultura patriarcal, serà una aproximació des del que anomenem la nostra malla interpretativa i que respon a la pregunta: Quina és l'òptica de la Ruta Pacífica enfront al militarisme? La segona part descriu la militarització de la vida civil i els principals elements del militarisme en la vida i cos de les dones colobiales, i especialment de les Dones que participem a la Ruta Pacífica; i per últim, les principals formes de resistència pacífica exercides des de la Ruta, que convergeixen en l'impuls del Moviment de Dones Contra la Guerra.

No obstant això, malgrat que aquest escrit aparegui en una sola veu, s'ha teixit i comprès des de les aportacions d'altres moviments a la Ruta i el que la Ruta Pacífica ha construït durant aquests deu anys d'existència. Compilat en les seves publicacions i en el quefer quotidià en la resistència de la militarització de les nostres vides i cossos.

La cultura patriarcal és una de les bases de la cultura militarista, perquè es basa en la dominació d'un sexe sobre l'altre

L'ÒPTICA DE LA RUTA PACÍFICA DE DONES ENFRONT DEL MILITARISME

Hi ha una relació intrínseca i dependent entre la Cultura patriarcal² i el militarisme. Una relació que es veu refermada amb l'ús de la força i la violència, però que mica en mica ha construït formes més subtils en les quals es naturalitzen les pràctiques militaristes com a connaturals als homes i dones i alhora se'ns converteixen en l'única solució als conflictes. En aquest sentit, cal dir: "La cultura patriarcal és una de les bases de la cultura militarista perquè es basa en la dominació d'un sexe sobre l'altre, en l'assignació autoritària d'un paper social que estableix una desigualtat beneficiant només a una part. La cultura militarista és una de les bases de la cultura patriarcal perquè la lògica amic-enemic, la resposta violenta als conflictes o l'organització vertical autoritària són característiques militars que justifiquen en última instància el control patriarcal de la societat."³

La militarització es refereix en part a dos sentits. En el primer es força les persones a comportar-se d'una manera determinada que permeti als exèrcits i militars tenir més poder. En el segon, les persones poden introduir els valors militars com a propis atorgant així "legitimitat *natural* als actes militars"⁴. Un dels seus principals efectes i que s'esdevé en una constant, es confirma en el fet que les dones en zones de guerra sovint són violades, prostituïdes, assassinades o forçades a donar ajuda de qual-sevol tipus als exèrcits en lluita. Les seves vides i el control dels seus cossos, els seus sentiments i pensaments es militaritzen amb la base de la prioritat d'algun exèrcit o policia militaritzada, llurs funcionaris utilitzaran d'acord a les seves nocions de defensa i enemic.

A la cultura militar existeixen nombroses apel·lacions a allò sexual com a forma de dominació; des de comparacions del penis com a fusell,

El patriarcat és fonamental per a la transmissió i desenvolupament del militarisme perquè no sols incideix en les relacions socials sinó que es troba present a les relacions interpersonals

entès com a arma d'atac i control, fins les vinculacions entre la defensa de la puresa i integritat sexual de la núvia o la mare i de la Pàtria; i per tant, atacar la Pàtria enemiga és també atacar la puresa i la integritat de les dones de l'enemic. Igualment, en la cultura militar, es veuen exaltats la homogeneïtzació, l'ordre i la disciplina.

Tanmateix, hi ha d'altres formes més simbòliques d'expressar aquesta naturalització de la cultura militarista, manifestades per exemple en la preferència d'algunes dones per tenir una parella militar o l'orgull de les mares quan veuen el seu fill amb uniforme o per estar-s'hi als diferents exèrcits. Potser la més subtil de les manifestacions del militarisme sigui tenir la percepció que una estructura com les forces armades és l'única capaç de garantir l'ordre últim de la societat i l'única manera de tenir una vida més segura i considerar que cal una mà dura que la controli.

A les societats contemporànies, el patriarcat és fonamental per a la transmissió i desenvolupament del militarisme perquè no sols incideix en les relacions socials sinó que es troba present a les relacions interpersonals, a l'escola, a la família, d'entre altres, generant espais permanents per a la subordinació i l'obediència.

En síntesi, la cultura del militarisme reforça i produeix:

- L'autoritat i l'obediència
- La lògica de l'amic i l'enemic
- L'homogeneïtat i la disciplina en la qual la pluralitat es veu com a un perill
- El fet que les solucions siguin enteses des d'una lògica militar, és a dir, a través de la força i la violència
- Que el cos propi i el de l'altre és utilitzat com a objectiu militar i arma de guerra

LA MILITARITZACIÓ DE LA VIDA CIVIL

La violació dels Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari (DIH) és de dimensions i d'una intensitat inimaginables i, com a part d'un retrat de la realitat colombiana, es manifesta en la militarització de la vida civil. Es pot assenyalar que:

· La política de seguretat democràtica, bandera de l'actual govern, s'ha estat aplicant de forma integral involucrant cada cop més a la població civil en la guerra. Mesures com la xarxa d'informants; els soldats camperols; les zones de rehabilitació; i les lleis aprovades com a part del paquet de lleis antiterroristes, les que faculden a les forces armades (a qualsevol membre d'elles) a detenir sense ordre judicial, només per sospita, unit al fet de no haver de donar compte d'aquesta detenció durant 36 hores i facilitar el poder d'interceptar comunicacions, d'entre altres, acaba esdevenint una política de control per a les ciutadanes i ciutadans, amb el greu risc de violació dels drets humans més elementals. Aquesta política té expressions diferents al camp i a la ciutat.

· Especialment a les zones rurals, els soldats camperols són els veïns, amics, familiars de tota la vida de la població civil, doncs són els seus propis veïns coneguts els qui formen part de l'exèrcit i això genera un altre tipus de relació que fa que la població se senti responsable de la seguretat del seu barri, llogaret o municipi. És una transferència que fa l'Estat, però que a més posa en greu risc la seguretat de les persones, ja que són zones on tenen el seu assentament els diferents actors armats.

· A les ciutats, la urbanització del conflicte armat urbà, s'expressa la presència d'actors armats en ciutats com Bogotá, Cali, Popayán i Medellín. En aquesta última existeix una confrontació oberta i directa als barris populars entre paramilitars i grups urbans de les guerrilles. S'hi realitzen grans operatius de la força pública amb el pretext d'acabar amb els grups armats il·legals, però només ho fan amb els de la insurgència, atès que aquests operatius han servit fonamentalment per facilitar la capacitat de copar i el control territorial als paramilitars, els qui asseguren tenir el control de més del 80% de la segona ciutat del país i de la seva àrea metropolitana.

· També són visibles els efectes de la xarxa d'informants en la "judicialització" dels i de les líders defensores de drets humans, de sindicalistes, comunitaris, pagesos i pageses, desplaçades i desplaçats i de moviments socials, així com la fustigació permanent per part d'efectius de la força pública, com per exemple en els casos concrets dels centres urbans de Santander i Antioquia, on es realitzen als barris populars operatius militars, violacions de domicili sense ordre judicial, detencions arbitràries, estigmatització i assenyalaments. El més greu és que aquestes accions són acompanyades i avalades per organismes estatals encarregats de

vetllar per la garantia, el respecte i la protecció dels Drets Humans, tals com la Fiscalia, la Procuradoria i la Defensoria, d'entre altres.

- Una altra modalitat de la política de seguretat democràtica es dona a les detencions massives de persones als diferents municipis, on es detenen també a funcionaris públics, metges i personal de salut i gent comuna, acusats de ser col·laboradors de la guerrilla. Hi ha operatius on s'han detingut d'un sol cop de 100 a 150 persones. Moltes d'elles han de ser posades en llibertat posteriorment, però queden ressenyades com a guerrillers.

- Una altra tendència creixent, com a conseqüència de l'escalonament del conflicte armat, és la greu crisi humanitària produïda pel desplaçament a conseqüència de la disputa territorial per part dels paramilitars i les guerrilles a regions com Chocó, Antioquia, Cauca, Valle, Santander i Putumayo. S'ha augmentat la pràctica del desplaçament forçat i, amb ella, s'ha agreujat significativament la qualitat de vida de les dones, les qui són, juntament als nens i a les nenes, la majoria de la població desplaçada del país.

- L'acció de copar, el control i el rearmament, per part dels grups paramilitars, *des(movilitzats)* en vastes regions del país, el desplaçament forçat i la disputa territorial, causen greus violacions als Drets Humans i infraccions al DIH, però sobretot són elements que faciliten la realització de crims de lesa humanitat, com la desaparició forçada, la tortura, la violació sexual, l'esclavitud sexual i domèstica a què són sotmeses les dones en zones de confrontació armada directa o de control per part d'un o altre actor armat. Tot això, sumat a la negociació amb els grups paramilitars per part de l'actual govern i "la seva legalització", porta implícita una gran impunitat envers tots els delictes comesos. Delictes que estan catalogats des de la legislació internacional com a delictes de lesa humanitat i crims de guerra.

- A més, i juntament a aquesta situació que es crea sota el lema de la necessitat de tenir més recursos per a la guerra, s'incrementen els impostos dels productes del cistell d'anar a comprar familiar, arribant a nivells altíssims, com el 16%. Es graven salaris des de límits que no són tan alts i hi ha una reforma en curs que pretén ampliar l'impost al consum de més elements del cistell familiar, gravar les pensions de 2 salaris mínims en endavant i un impost als estalviadors. Tot això per aconseguir pressupost per a les forces armades, des del miratge de guanyar la guerra.

MILITARITZACIÓ DE LA VIDA I DEL COS DE LES DONES COLOMBIANES

Les dones colombianes, dins el marc del conflicte armat social i polític, són, sens dubte, les qui viuen amb més duresa els seus efectes a la seva vida i als seus cossos. Aquest fet ha quedat referit en l'últim informe de la Comissió Interamericana de Drets Humans, titulat *Las Mujeres frente a la violencia y la discriminación del Conflicto Armado en Colombia*, en el qual s'assenyala que "la violència contra les dones és utilitzada com a estratègia de guerra pels actors del conflicte armat en la seva lluita per controlar els territoris i les comunitats que habiten"⁵. A més, crida l'atenció el fet que la violència contra les dones dins el marc del conflicte armat no té una presència al debat públic d'acord amb la gravetat i dimensió de la problemàtica.

Una de les formes amb què s'expressa la cultura militarista és reforçar els patrons culturals en els que la dona és subordinada i desvalorada, convertint-se en un objectiu militar per part dels actors armats. Es rep la violència pel fet de ser dones o, millor dit, per raó del seu gènere s'intensifica. Així, el cos de les dones esdevé un botí de guerra. En altres paraules, la violació sexual de dones és una forma de lesionar l'enemic i d'implantar la por a les comunitats.

Per això, moltes vegades les dones són violades en presència de tothom, com a escarment, venjança i revenja. Les dones que han estat víctimes directes de la violació sexual pateixen unes conseqüències devastadores, ja que el seu cos i la seva quotidianitat es lesionen. A més, la violació patida per una dona opera com a una amenaça per a les altres, que en moltes ocasions han de desplaçar-se per por a viure aquest tipus de violència.

Als testimonis de les dones apareix de forma recurrent el fet que la família s'hagi vist obligada a fugir perquè un actor armat s'ha "encapritxat" per una de les joves de la família, fins al punt d'obligar-la a estar-s'hi sexualment amb ell. Després arriba un altre grup i aquesta família és acusada de col·laborar amb els adversaris. La situació s'agreuja per a la dona quan queda embarassada.

La violació, el desplaçament, l'embaràs fruit de relacions no desitjades i el rebuig social impliquen una cadena d'afectació física, psicològica, sexual i

Atacar la Pàtria enemiga és també atacar la puresa i integritat de les dones de l'enemic

La violació, el desplaçament, l'embaràs i el rebuig social impliquen una cadena d'afectació física, psicològica, sexual i simbòlica per a la dona i en especial per a les dones afrodescendents i indígenes

simbòlica per a la dona i en especial per a les dones afrodescendents i indígenes.

Malgrat que aquest tipus de violència que viuen les dones segueix presentant-se, l'informe de Delictes Sexuals de l'Institut Nacional de Medicina Legal i Ciències Forenses (IMLCF) de l'any 2005 no registra la violència sexual contra les dones perpetrada pels actors armats⁶. Això dificulta encara més, i a banda que resulti *perillós* denunciar la violació sexual, l'exigència de veritat, justícia, reparació i no repetició. I això és encara més greu quan aquesta violència ha estat tipificada com a crim de guerra i contra la humanitat per la Cort Penal Internacional.

En el cas de la desmobilització paramilitar que ocupa l'actualitat colombiana, i dels beneficis obtinguts en la Llei 975 de 2005, podem assegurar que no hi ha un alto el foc i que a més les violències contra les dones continuen:

"L'any passat van matar dues amiguetes meves a la barriada Palmitas, dues companyeres. Elles també eren dones organitzades, i som com germanes, doncs ja feia deu anys que anem juntes, que treballem... Aleshores elles dues, un diumenge a la tarda, estaven a la seva caseta i van arribar i les van violar i les van matar escanyant-les. Una tindria uns 60 anys i l'altra, 40 anys. A les dues les van violar i les van escanyar. Això va ser si fa no fa el dia de la mare... Entre el 5 i el 8 de maig de l'any passat.

L'associació, què va fer? No... Res... La por. La por que nosaltres tenim de parlar, de participar, no ens ho permet. Perquè si els fills que van portar El Colombiano no van donar cap resposta al govern... quina resposta donaran a uns veïns? Nosaltres, a la zona rural, estem molt desprotegides.

A qui se li atribueix la responsabilitat d'aquests crims? Ara mateix, en tot aquest temps, la llei que mana és dels paramilitars."⁷

Testimoni d'una dona pobladora d'una barriada d'Altavista, municipi de Medellín.

Un altre testimoni que mostra la gravetat de la situació és el següent:

Fets succeïts a la Comuna 13:

"Una nena de 14 anys va acompanyar la seva mare a agafar el transport públic per anar a la seva feina nocturna i quan tornava a casa la van abordar tres païos en un cotxe particular. A un d'ells la nena l'havia vist pel barri però no s'hi havia relacionat mai. És qui li diu que pugi al cotxe, la nena s'hi nega, l'home s'enfuria i els altres dos païos la pugen a la força al cotxe i se l'emporten a un indret que és una mena de parc solitari. Allà, dos dels païos la violen per l'anus i la deixen. Ella va trucar al seu germà per telèfon, ell va passar a buscar-la i la va acompanyar al centre mèdic, on no li van practicar ni la prova de l'embaràs, ni altres exàmens, argumentant que com que no hi va haver penetració vaginal no els necessitava. L'endemà al matí van anar a casa de la nena uns homes que la gent del barri anomena 'reinsertats' o 'paracos' i li van dir a la família: 'Què va passar anit passada, que hi havia tanta policia? Digueu-nos què va passar. Per què heu de trucar la policia?.' La família es va espantar i es va desplaçar del barri per protegir la nena."

Els testimonis anteriors formen part d'una crua realitat, que viuen dia a dia les dones colombianes. Sobre com s'implanta la por, i com, a més de ser víctimes, moltes vegades són revictimitzades per l'Estat colombià en no brindar les garanties necessàries de protecció a la vida i al cos de les dones i de no aconseguir un registre adequat de proves que esdevindrien elements necessaris per iniciar un procés d'investigació, si es que s'inicia. Cal anotar que per a aquest tipus de violències, tot i ser catalogades pel Codi Penal com a delictes, pocs són els judicis que es duen a terme amb veritat, justícia i reparació per a les dones.

TAULA 1⁸

DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA SEXUAL I DELICTES CONNEXOS COMESOS PER PARAMILITARS EN DEPARTAMENTS ON HI TÉ PRESENCIA LA RUTA. DES DE L'1 DE GENER DE 2003 FINS A L'1 D'AGOST DE 2006

Data	Departament	Municipi	Presumptes Responsables	Tipus de delicte	Víctima	Edat
17/08/03	Bolívar	San Pablo	Paramilitars	Violència sexual	Menor d'edat sense identificar	Menor de 18 anys
02/10/03	Santander	Barrancabermeja	Paramilitars	Violència sexual, detenció arbitrària, tortura, amenaça	Olga Balcalcel Sánchez	Sense informació
10/01/04	Antioquia	Remedios	Paramilitars i Exèrcit	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	Odilia Ochoa	Sense informació
07/08/04	Cauca	El Tambo	Paramilitars	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	N. Mera Gutiérrez	13 anys
07/08/04	Cauca	El Tambo	Paramilitars	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	N. Mera Gutiérrez	5 anys
07/08/04	Cauca	Páez (Belalcázar)	Paramilitars	Violència sexual, execució extrajudicial per persecució política	Noralba Tegano Gacho (indígena)	18 anys
22/03/06	Santander	Barrancabermeja	Paramilitars	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	Yamile Agudelo Peñaloza	26 anys

Una altra de les formes com es militaritza la vida de les dones i de les dones joves és a través del control social manifestat en la imposició de pautes de comportament i codis de conducta: es controla la manera de vestir, d'actuar, d'expressar el seu afecte..., d'entre altres aspectes.

Vegem el testimoni d'una líder de Medellín, on hi ha presència de joves i homes adults desmobilitzats del *Bloque Central Nutibara* i del *Frente Héroes de Granada*:

“Les joves han estat més afectades i li dic per un cas que vaig conèixer d'una nena de 13 anys que ajudava a la seva mare a la botiga. Un dia els d'aquell cantó li van dir que no podia mirar ni atendre als de l'altre cantó. I, com ho pot fer si està en un comerç? Aleshores la noia va atendre a un que va entrar per comprar-li una cigarreta i un confit, i quan va arribar la mare de la nena, ella se'n va anar i quan anava de camí es va trobar amb els altres dos i van demanar-li explicacions i la van amenaçar, i després van

Una altra de les formes com es militaritza la vida de les dones i de les dones joves és a través del control social manifestat en la imposició de pautes de comportament i codis de conducta: es controla la forma de vestir, d'actuar, d'expressar el seu afecte, d'entre altres aspectes

matar-la. Això va succeir poc després que es reinsertés el Cacic Nutibara. La mare va haver de marxar del barri. La comunitat no hi va fer res, allà no es denuncia res.

Miri, en aquesta violència tan gran, tan gran, a mi em va venir la dèria d'anotar en un quadern la violència contra les dones... i vaig arribar a anotar-ne set, perquè van matar fins i tot a una senyora velleja, gairebé de la meua edat. Ella vivia soleta, estava molt malalteta... i un dia va sortir a les 12 de la nit perquè un animallet que tenia se li havia escapat, i la van matar allà... fent entrar el pollet.

Després una senyora comentava que tenia una filla que l'havien matat els de dalt perquè ella era la xicota d'un de l'altre cantó. Un altre cas que vaig apuntar va ser el d'una noia que era treballadora sexual i la van matar en un bus, i va deixar dos nens.

Després van matar a una noia a la qual sembla que l'anomenaven 'la vaca' i la vaig apuntar així perquè és com li deien. Després van matar a una noia joveneta que tenia una nena, i era la xicota d'un d'aquests nois... Ella estava asseguda al costat de la meua filla... i va veure quan va passar el noi amb qui estava i la va matar. Diuen que devia ser per gelosia. Però jo vaig deixar d'anotar per por, perquè amb aquesta gent una no sap mai quan l'aturaran per aquí a fora... i li troben a una aquestes coses.”⁹

(Fets succeïts al barri Popular, Comuna 1)⁹

Tot això fa que les dones organitzades, els líders, esdevinguin objectiu militar en denunciar i resistir aquestes formes de militarització de la vida civil duta a terme pels paramilitars. En una cultura militarista, les dones organitzades són vistes com a enemigues. Desgraciadament, tot això imposa la por davant l'amenaça de la pèrdua de la vida.

La militarització d'una societat deixa les dones amb menys capacitat de controlar les seves vides i afavoreix la sensació de superioritat masculina, tan

vinculada al patriarcat. La desestructuració dels fonaments de la cultura patriarcal passa per cercar la superació del fenomen militar a les nostres societats. Aquest és un dels desafiaments plantejats per la Ruta Pacífica i el Moviment de Dones Contra la Guerra.

FORMES DE RESISTÈNCIA PACÍFICA DES DE LA RUTA I EL MOVIMENT DE DONES CONTRA LA GUERRA

La Ruta Pacífica de les Dones és un acord polític i programàtic que s'inicia al 1995 entre grups, organitzacions i ONG de dones¹⁰ colombianes. És una proposta política feminista, que propugna la negociació política del conflicte armat i forma part del creixent moviment ciutadà per la pau, que des de la societat civil ha dit: "No a la guerra".

La proposta política de la Ruta hi té coses a veure amb visibilitzar els efectes de la guerra a la vida de les dones i construir una ètica de la no violència. Es validen tots els esforços per aconseguir la negociació entre l'Estat i els diferents actors armats, que contempen la urgència d'un acord humanitari, l'alto el foc, el respecte pels Drets Humans i l'aplicació del Dret Internacional Humanitari.

La Ruta treballa per a què les dones no sols es visibilitzin i expressin com a supervivents de la guerra, sinó també com a actores socials i polítiques del procés de Negociació i de construcció de la PAU.

Les Dones de la Ruta provenen de tots els sectors socials: professionals, intel·lectuals, estudiants universitàries, indígenes, negres... i fins i tot hi ha homes. Tanmateix, la seva base social està formada fonamentalment per sectors populars. Potser són les qui pateixen de la forma més violenta el conflicte armat. Totes són dones que han decidit trencar el silenci i el cicle de pors que produeix la guerra.

S'assumeix la protesta i la Mobilització Social com a formes de resistència i d'acció social i política que cerquen expressar a la societat colombiana el desacord amb la guerra com a forma efectiva de solucionar els conflictes; i mostrar que la pau no és només el resultat de la negociació del conflicte armat, sinó també la reconstrucció moral, ètica i cultural de cada poble, ciutat i/o regió.

Les Dones en Ruta, construeixen nous llenguatges i símbols, per tractar de contrarestar la guerra. Per això les marxes, les trobades, les mobilitzacions, les plantades... Són maneres de mostrar a la societat colombiana noves formes de resistència i de llenguatges per construir la pau i abordar la situació de guerra del país. L'acord programàtic de la Ruta pot sintetitzar-se en:

- Rebuig a la carrera armamentista.
- Exercici d'un pacifisme compromès que pugna una ètica de la no violència, i que reconeix i respecta la diferència com a element essencial.
- Pel que fa al Dret Internacional Humanitari, amb la perspectiva d'enfortir i exigir el dret a no ser involucrades, com a població civil, en la guerra per part de cap dels actors armats, i sota la perspectiva de participar activament en la concertació i negociació del conflicte.
- Impulsar la mobilització de les dones colombianes en resistència a la guerra.
- Construir una anàlisi feminista sobre el conflicte armat colombià, que permeti assenyalar l'essència patriarcal de la guerra.
- Articular les diferents dimensions de la Violència des de l'esfera privada a la pública, vinculant la violència quotidiana sobre les dones i la guerra que es viu al país i, finalment, presentar alternatives d'intervenció al problema.
- Treballar un procés polític i metodològic sobre el conflicte armat al país i les seves possibles sortides.
- Articular i enfortir el moviment de dones al voltant d'una aposta pacifista i feminista al país.
- Fer sostenible la mobilització de les dones envers una sortida política negociada.
- Jugar un paper constructiu al moviment de dones colombià, a partir de les apostes de cada expressió del moviment.

Dins d'aquest marc d'acció, se sintetitza:

- Les dones no som botí de guerra.
- Les dones no parim ni forgem fills per a la guerra.
- Que de les nostres mans i ventres no surti ni un sol aliment per a la guerra.

Aquestes frases apropiades constituiran un dels eixos principals en els quals s'articula el Moviment de Dones contra la Guerra que avui estem impulsant juntament a l'Organització Femenina Popular.

*"Manos que se abren en espejo
y nos leen el destino.
Manos ancestrales grabadas en
nuestra memoria.
Manos de cintas de colores
para entretejerse en movimiento.
Manos que cultivan y protegen
vidas, que se revelan y resisten
a la guerra.
Manos de mujeres magas".*

Clara Inés Mazo López
(Mujeres de Negro)

NOTES I REFERÈNCIES

1. "El patriarcat és un sistema social i polític i un conjunt de relacions estructurals d'acord amb el poder en virtut dels quals un grup de persones quedem sota el control d'altres". RUTA PACÍFICA DE DONES. *Palabras, representaciones y resistencias de Mujeres en el contexto del conflicto armado colombiano*. Colòmbia: Ruta Pacífica, 2006. Op. Cit. Pàg. 36.
2. "La cultura patriarcal pot ser vista com a un sistema de poder socio/sexual i polític particular o com al procés d'apropiació de la sexualitat i la capacitat reproductora femenina. D'altra banda, com a una organització social basada en un patró d'ordenament masculí, en el qual allò femení resulta incomplet, desviat i inferior", *Ibidem*.
3. Sánchez, Olga. *Las Rutas de los feminismos, pacifismos y resistencias*. Bogotá: Ruta Pacífica de Dones, 2006. Op. Cit. Pàg. 54.
4. *Ibidem*
5. CIDH. *Las Mujeres frente a la violencia y la discriminación derivadas del conflicto armado en Colombia*. Washington: CIDH, 2006. Op. Cit. Pàg. 17.
6. Ramírez, Patricia. *Efectos de la (Des)movilización paramilitar en la vida y cuerpo de las mujeres. 10 años de Ruta Pacífica de Dones*. Bogotá: Ruta Pacífica de las Dones, 2006. Op cit. Pàg.53.
7. Efectos de la (Des)movilización en la vida de las mujeres. 10 años de Ruta Pacífica de Dones. Bogotá: Ruta Pacífica de Mujeres, 2006, pàg. 54
8. Pres de: Ramírez, Patricia. 2006. Pàg.56. Font: Ruta Pacífica amb base en el Banc de Dades de Drets Humans i Violència Política. Cinep i Justicia y Paz.
9. Testimoni de dona pobladora, barri Popular, Comuna 1 de Medellín.
10. En l'actualitat existeix la Ruta Pacífica a Medellín, Bogotá, Bucaramanga, Valle del Cauca, Cauca, Chocó, Putumayo i Risaralda. Al 2004 s'inicia el procés de conformació de la Ruta a la Costa Caribe (Cartagena). La Ruta, la integren més de 350 organitzacions, grups i ONG de dones.

La militarització d'una societat deixa les dones amb menys capacitat de controlar les seves vides i afavoreixen la sensació de superioritat masculina

Ana Teresa Rueda

Representant de l'organització de dones colombianes de base,
Organització Femenina Popular

La dona i la desmilitarització de la vida civil

*"Qué ganas de partir la guerra
en mil pedazos"*

Gioconda Belli

En la lògica de dona, la superació dels conflictes armats constitueix un valor representat en termes de vida, vida digna, futur desitjable per als seus fills, construcció de relacions socials en un context mitjanament segur. Entenent la seguretat des del gaudi integral dels drets humans i no com la seguretat que militaritza la vida quotidiana, la seguretat de les armes i la repressió.

Un objectiu dels qui treballem en contra de la guerra és la desmilitarització de la vida civil. Els qui hem viscut sota la força del control militar, creiem en la inutilitat de la guerra. Pel contrari, la guerra resulta ser molt útil pels qui hi tenen interessos, tals com l'acumulació de capital, la venda d'armes, el poder polític, el control social i els grans negocis que es manifesten a través de les transnacionals.

Colòmbia és un dels cinc països del món que més ajuda militar rep dels Estats Units; a més, té diferents actors armats dins la confrontació, com ho són les guerrilles de l'ELN i les FARC, els paramilitars i les forces militars, la policia i diferents cossos de seguretat de l'Estat.

És una falàcia defensar la democràcia per la via de les armes. La mal anomenada seguretat democràtica pretén la vinculació de civils a la guerra, mitjançant els múltiples programes que té en marxa per a això. Però molt més perillosa i per-

versa és l'estratègia de dominació des de l'esfera humana, social i econòmica. Aquesta estratègia està encaminada a crear en la consciència dels ciutadans la cultura de la guerra i de la força per a dirimir els conflictes.

Com a conseqüència d'aquesta estratègia, el que s'observa és: l'escalonament de l'ofensiva militar per part de l'Estat, l'expansió del paramilitarisme, l'augment del desplaçament forçat en regions de confrontació militar, detencions arbitràries, assassinats polítics, la restricció de l'espai polític per construir sortides basades en el diàleg i la negociació, així com de les garanties per a l'acció de les organitzacions socials, sindicals, de dones, indígenes i de comunitats negres, d'entre altres. En última instància, la instal·lació d'un Estat mafiós, militarista i autoritari, com ho han demostrat les investigacions actuals sobre la parapolítica a Colòmbia.

A Colòmbia s'administra per a la guerra. Totes les institucions de l'Estat, totes les polítiques governamentals i les institucions d'ordre regional i nacional, fins i tot els organismes de control com la Procuradoria i la Fiscalia, són permeables en funció de la guerra.

PERÒ, QUANT ENS COSTA AQUESTA GUERRA?

Les guerres en general i els conflictes interns d'un país tenen costos altíssims, alguns visibles i d'altres menys visibles; alguns reparables, d'altres irreparables. És fonamental conèixer aquests costos de la guerra que són de l'ordre social, polític, psicològic, ambiental i econòmic. Però han de ser els que ens permetin visibilitzar-hi sortides polítiques de construcció de pau per al país.

La terminació del conflicte armat és fonamental per aconseguir la pau, però no és suficient si no va

**Els costos de la guerra són
d'ordre social, polític, psicològic,
ambiental i econòmic**

Entenent la seguretat des del gaudi integral dels drets humans i no com la seguretat que militaritza la vida quotidiana, la seguretat de les armes i la repressió

acompanyada d'una política que permeti fer més estreta la gran esquerda que existeix entre rics i pobres. Perquè mentre que una minoria gaudeix dels luxes que dona la riquesa, una majoria empobrida es debat entre la pobresa i la misèria.

D'acord amb els informes de Nacions Unides, sobre Desenvolupament Humà, més del 64% de la població colombiana viu a l'extrema pobresa. Mentre que els tres homes més rics del país guanyen cada dia més de 800 mil dòlars, prop de 22 milions de colombians no arriben a guanyar 2 dòlars diaris.

De la mateixa manera, la inversió social es redueix en grans proporcions. És a dir, el pressupost que hauria d'anar a alimentar les escoles, els col·legis, universitats, hospitals... i a enfortir els drets econòmics, socials, culturals i col·lectius, és desviat per a la despesa militar.

El conjunt del Moviment Social, representat a les comunitats indígenes, a les comunitats negres, al moviment sindical, de drets humans, estudiantil, de les dones, dels pagesos, el Moviment de Víctimes de Crims d'Estat i demés espais organitzats de la població civil, pateixen estigmatització, assenyalaments, persecució, assassinats i judicialització; i cada cop resulta més difícil teixir els fils de la vida en aquest context de repressió.

Per al conjunt de la societat els efectes de la crisi humanitària i social que deixa al seu pas la guerra són desastrosos. Els orfes de la guerra augmenten, el xifra de dones caps de família a causa de la guerra ha estat creixent, la vinculació de la població civil en la guerra a través de les xarxes d'informants, els soldats camperols, la destrucció de cultures i la pèrdua de la identitat, el creixement de la corrupció a la vida pública i privada, el canvi de valors, la pèrdua del sentit de la vida i tots els danys psicològics, com a conseqüència de la barbàrie, són irreparables.

Hi ha els Costos Polítics, els quals es veuen reflectits en la pèrdua de la democràcia, la pèrdua total de les llibertats individuals i dels drets de les persones. L'Estat Social de Dret està sent suplantat per un Estat de guerra, on es reafirma la teoria de l'enemic: "Qui no està amb mi, està contra mi". Tots ens tornarem vigilants i vigilats.

En referència als costos econòmics dir que a

Colòmbia el govern legisla per a la guerra. Això es troba sustentat al nou Pla de Desenvolupament 2006-2010, en què el pressupost per a la despesa militar s'incrementa i podria assolir els 90 bilions de pesos¹. En resum, un dia sense guerra hauria significat que no hi hagués més desapareguts, que s'hagués evitat l'assassinat selectiu de persones, l'assassinat fora de combat i el desplaçament de gairebé quatre milions d'habitants.

Tanmateix, existeixen els altres costos de caire econòmic, emmarcats als danys en el sector energètic, regalies no rebudes, infraestructures i carreteres destruïdes, segrestos, robatoris i extorsió... i els costos de la desmobilització paramilitar. La reforma econòmica està orientada a l'augment dels impostos, tots i totes paguem la despesa militar.

Els Costos de caire ambiental, ocasionats per la guerra, i representats en l'efecte de les "fumigacions a cultius d'ús il·lícit". Després també està el dany ambiental producte del monocultiu de la palma d'oli, la tala indiscriminada dels boscos, l'abús de l'ús de l'aigua a la gran empresa i, en general, les instal·lacions dels grans megaprojectes a l'àrea rural i l'efecte indiscriminat dels bombardejos efectuats des d'helicòpters militars a les regions.

A Colòmbia hem esgotat esforços de pau en totes les direccions. Malgrat això, el pes de les armes s'ha imposat sobre l'anhel de pau dels i de les civils. Aquesta relació no es gratuïta perquè l'interès en la guerra i la militarització, programades per part de les grans potències als països "en vies de desenvolupament" i amb grans riqueses, s'encamina cap a la producció de les guerres, guany principal que mou l'economia del món.

Terminar la guerra és l'inici de la construcció de la pau, no és la pau. Per a què aquesta sigui duradora cal recompondre estructuralment l'Estat, invertir en allò social i generar polítiques públiques orientades a superar les desigualtats. Cal un Estat sobirà, crear consciència crítica sobre l'intervencionisme, recompondre la justícia, superar la impunitat, desmuntar les estructures paramilitars, no posar les armes a mans de civils, generar condicions reals per a un veritable procés de pau que comporti la solució política i negociada del conflicte social i armat.

A Colòmbia, tot i l'impacte que causa sobre les dones el conflicte armat, les dones organitzades són punta de llança de la feina en la construcció de la pau. Han fet resistència civil. Reconstituen la vida de forma creativa i l'economia de les seves llars, construeixen propostes de vida enmig de la proposta de mort que s'imposa.

La convicció política contra la guerra va anar prenent força entre les dones populars, urbanes,

rurals... D'ençà de les campanyes empreses contra la por, contra la impunitat, per la vida, per l'esperança, contra la militarització.

Aquesta postura política contra la guerra, expressada simbòlicament de manera no violenta, ha guanyat una expressió nacional i internacional, en plantejar-se com a una disputa dels i de les civils pel dret a la vida, als territoris, pels subjectes socials, per la sobirania. És una posició respallada pel Moviment de Dones Contra la Guerra, construït des de les regions, que tenen el repte de generar propostes concretes per aconseguir la pau i incidir en la solució política al conflicte armat.

PROPOSTES DES DE LES DONES, PROPOSTES DES DE LA POBLACIÓ CIVIL

L'Organització Femenina Popular, des de la seva aposta per la vida i amb una feina constant d'organització, mobilització i formació continuem teixint fils d'unitat i resistència enfront de les polítiques militaristes que intenten la imposició de la guerra.

Davant dels costos de la guerra, davant de tanta barbàrie, ens proposem la recuperació de la civilitat, de les llibertats ciutadanes, la sobirania del territori, el dret a viure en un país just i en pau, el dret a què els nostres fills i filles gaudeixin d'una vida digna emmarcada al gaudi dels drets econòmics, socials, culturals i col·lectius.

Aquesta proposta política contra la guerra, és clarament una proposta que aposta per recuperar poder en massa per a les i per als civils, per escurçar terreny a l'autoritarisme esgrimit pels qui acaparen el poder polític, econòmic i de la força. És una proposta transparent d'oposició a les polítiques militaristes, guerreristes, antidemocràtiques i no sobiranes.

Com a Organització Femenina Popular, des d'aquesta proposta política en contra de la guerra, hem de deixar palès que si bé estem a favor de les sortides polítiques, aquestes han de ser sobre la base d'una pau que no obli les causes estructurals de la guerra.

Les sortides polítiques no poden ser transaccions o negocis per amassar capital o per repartir poders. Creiem que l'indicador de la pau no és només el silenci dels fusells. La veritat, la justícia i la reparació de les víctimes i de la societat, són una part imprescindible en la construcció d'un procés per a la vida.

Afirmem que el paper dels i de les civils és aportar, des de la consciència social, feina per la construcció d'una proposta per a la vida digna. Construir les nostres pròpies agendes, els nostres propis escenaris, els nostres propis temps, les nostres pròpies dinàmiques per desenvolupar un procés d'un veritable moviment social i aportar-lo a

la construcció del país que volem.

Finalment, l'enfortiment dels moviments socials i específicament del Moviment Social de Dones en Contra de la Guerra, com a actors vàlids en la construcció d'una pau duradora, és fonamental per reforçar la civilitat, la institucionalitat, recuperar l'Estat Social de Dret i superar l'autoritarisme i el militarisme.

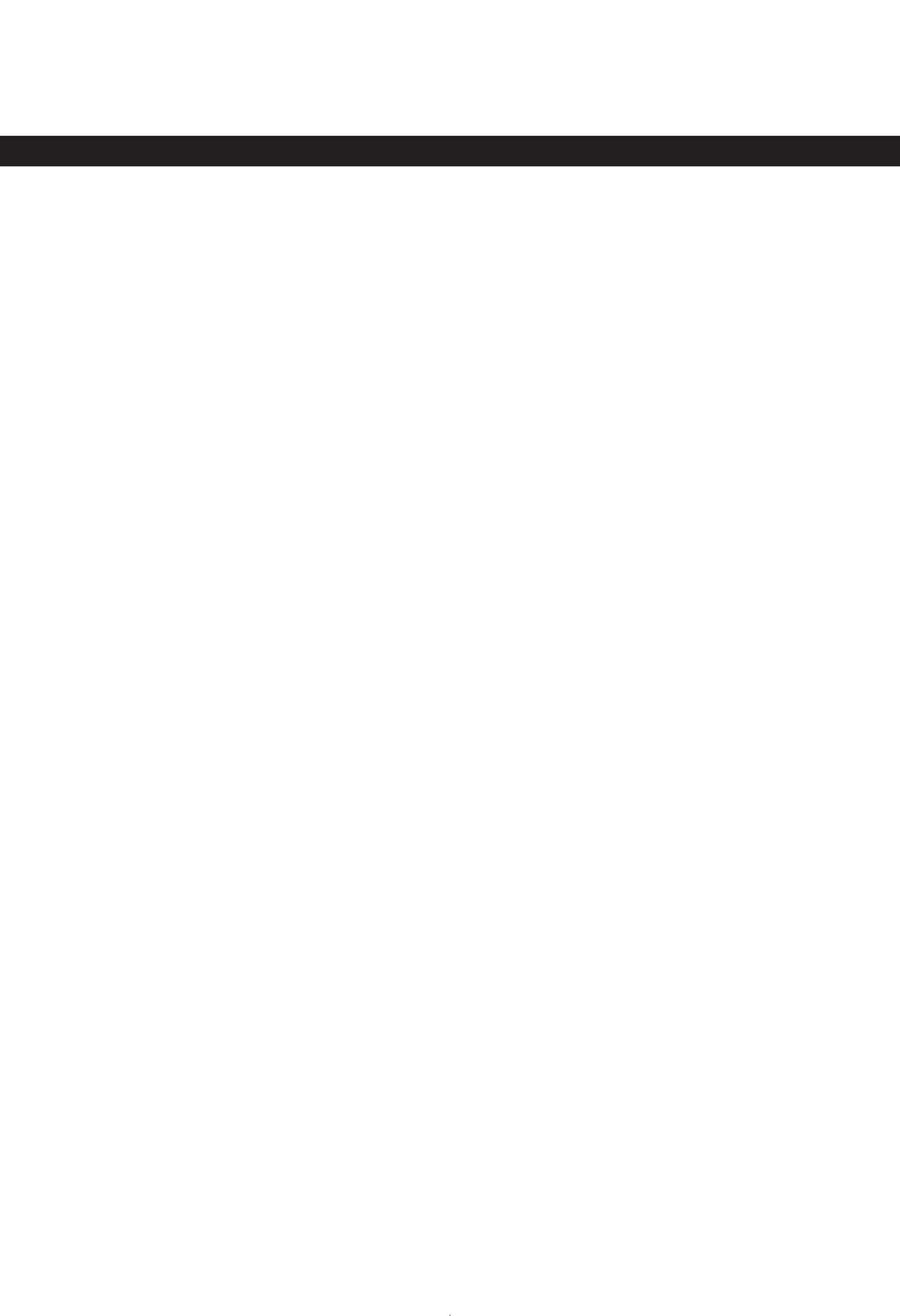
No vull acabar sense assenyalar abans la importància de l'acompanyament de la comunitat internacional com a garant als processos de pau a Colòmbia i en la necessitat urgent de continuar donant suport i pressionant per a què el govern colombià construeixi una veritable política de pau encaminada a la sortida política i negociada del conflicte social i armat de Colòmbia. Igualment, la cooperació internacional destinada per a Colòmbia ha d'estar basada en el suport a projectes que beneficiïn la població civil i no a accions que, per contra, beneficiïn la política de guerra que s'implementa avui al país i que genera més destrucció i mort.

Convidem a la comunitat internacional per a què orienti el seu suport a propostes de les organitzacions socials que treballen a favor de la pau, mitjançant la participació en esdeveniments, campanyes i mobilitzacions en contra de la guerra.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Xifra presa del document *El Plan de Desarrollo agrava el problema del país*.

Com a Organització Femenina Popular, des d'aquesta proposta política en contra de la guerra, hem de deixar palès que si bé estem a favor de les sortides polítiques, aquestes han de ser sobre la base d'una pau que no obli les causes estructurals de la guerra

María Gines Quiñones

Campanya Colombiana contra Mines i membre del Procés de Comunitats Negres d'aquest país

La paradoxa de la desmilitarització

“És un pla estrany pensat des del país rural de nous terratinents i latifundistes. Seguint les tesis de José Obdulio Gaviria, no s'esmenten les paraules construcció de pau, solució política al conflicte armat, atenció a la crisi humanitària. Es parteix de la idea que a Colòmbia ja no hi ha guerrilla, doncs han esdevingut només criminals i terroristes, i tampoc hi ha paramilitars, doncs ja es van desmilitaritzar i el que queda són petites bandes emergents. La seguretat i l'assistencialisme presidencial són el complement d'un pla que promou el desenvolupament amb la il·lusió dels macroprojectes agroexportadors i la mineria multinacional. És el pla dels colonitzadors del segle XXI que volen exportar dos o tres productes de plantació i deixar el centre de l'economia a les multinacionals. La resta ho deixen a la deriva.”

Camilo González P.

Històricament el conflicte colombià ha estat directament vinculat a la propietat sobre la terra, això es pot veure a la plataforma dels grups guerrillers FARC i ELN, com també als grups alternatius de la vida nacional com Unió Patriòtica, MOIR, Pol Democràtic Alternatiu..., per fer-ne menció d'alguns. Tot i que no hi ha hagut prou claredat sobre això sempre ha estat el tema principal, i per tant, programàtic: el territori, la propietat i la utilització. Dia a dia es reafirma i es comprova malgrat les veritats a mitges que es diuen amb motiu dels diferents judicis que s'esdevenen al país.

Tanmateix, en aquests judicis no es dona a conèixer qui són els més afectats i es generalitza per no deixar passar qüestionaments que posarien en dubte tota una política d'extermini que s'exerceix des de fa molt de temps contra un conglomerat social, significatiu al país, invisibilitzat i marginat i que és qui ha posat el nombre més gran de morts,

desapareguts i desplaçats encara que les estadístiques i tota la faramalla governamental ni tan sols ho reconegui. Es fa referència als afrocolombians, els qui durant tot el conflicte han vist delmar els seus pobles i destruir el seu teixit social, sense que fins al moment hi hagi possibilitat de considerar la seva reparació individual i molt menys la col·lectiva.

En aquest context és tema de debat la reforma agrària, bandera que uns i altres intenten manipular, i que fins al moment no ha beneficiat ningú més que els terratinents i per això preocupa actualment la Llei de Reforma Rural, que s'encamina a espoliar els drets adquirits pels afrodescendents i pels indígenes amb lleis d'acció afirmativa com la Llei 70 de 1993¹, en la qual es va reconèixer el dret ancestral de les comunitats afrocolombianes al territori, aconseguint-se la titularitat col·lectiva que avui no és respectada per les polítiques governamentals en permetre que el paramilitarisme utilitzi el cultiu de la palma d'oli per expropiar-los-hi territoris i desplaçar les comunitats, generant-se una voracitat que s'explica amb l'afany de convertir el Pacífic en un monocultiu sense importar el desequilibri ambiental que es produeix ni, òbviament, la desaparició de les comunitats.

La població afrocolombiana, com a part del territori, no ha estat aliena a aquesta realitat i sense voler-ho ha estat vinculada directament al conflicte irregular en què tant els uns com els altres violen els seus drets, tant econòmics com els fonamentals a la vida, a la llibertat i a l'autonomia, essent obligada al desarrelament i per tant al trencament del teixit social. Els projectes productius per a la costa del Pacífic van encaminats a la liquidació de les tradicions productives, culturals i comunitàries. Aquesta proposta està plantejada com a alternativa laboral, en la qual les comunitats serien assalariades per treballar-los-hi les terres als nous terratinents de la palma de la producció industrial agroexportadora,

Entre els afrocolombians s'hi compten prop del 50% del total de persones desplaçades, percentatge que en els últims dies podria estar superant-se. Aquestes comunitats han estat golpejades durament i de forma especial per part dels paramilitars, els qui en moltes ocasions reben el suport tàcit i actiu d'alguns militars colombians que al seu torn reben el suport dels Estats Units

del model econòmic actual, desconeixent que ha estat la cultura negra qui ha permès la protecció del Pacífic.

La Llei de Justícia i Pau va ser aprovada al país sense fer-ne èmfasi del seu contingut, la seva fragilitat i la seva capacitat per deixar impunes flagrants delictes de lesa humanitat, convertint-la com a allò destacable del Govern actual. Tanmateix, no aconseguix de cap manera restablir o reparar el dret a la propietat de la terra, atès que igualment i durant tota la seva història els afro estan mancats de títols de propietat sobre la terra, cosa que no els permet ni tan sols reclamar aquells territoris en què l'Estat colombià encara no els hi reconeix la titularitat, marcada per la Llei 70. Una altra cosa és el reconeixement de la usurpació de les seves terres, ja que el conflicte continua igual, amb més intensitat que abans i orientat ara a entregar les terres i legalitzar-les als usurpadors.

La Llei de Justícia i Pau encara no estableix la reintegració de les terres als seus propietaris naturals, sinó que al contrari, valida la possessió violenta i no menciona la reparació col·lectiva a la qual hi fan esment les comunitats negres; en aquest sentit, s'està en espera d'un pronunciament de la Comissió Interamericana dels Drets Humans en relació als fets de Bojayá. És un episodi emblemàtic a partir del qual es procediria a exigir justícia i reparació col·lectiva.

El Govern nacional ha incrementat les tropes militars als centres urbans, amb el suport dels Estats Units a la regió contextualitzada dins el Pla Colòmbia. El conflicte armat ha pres característiques *sui generis* en els últims temps, atès que si bé per al Govern el paramilitarisme "no existeix", hi són presents nous grups emergents al servei del narcotràfic que són més violents i directes. Ser-

veixen per donar suport als macroprojectes, perquè són els qui amenacen per a què els hi vinguin o desocupin les terres, ja que els projectes són de caràcter latifundista i els hi cal el desplaçament de les comunitats mitjançant la violència.

Els afrocolombians es troben des de sempre en una situació d'extrema pobresa per estar mancats de les condicions mínimes per sobreviure ja que, a la majoria dels seus territoris, els índexs de Necessitats Bàsiques Insatisfetes (NBI) superen el 90%. D'acord amb l'organització Procés de Comunitats Negres de Colòmbia (PCN), entre els afrocolombians s'hi compten prop del 50% del total de persones desplaçades, percentatge que en els últims dies podria estar superant-se. Aquestes comunitats han estat colpejades durament i de forma especial per part dels paramilitars, els qui en moltes ocasions reben el suport tàcit i actiu d'alguns militars colombians que al seu torn reben el suport dels Estats Units.

La intensificació i degradació del conflicte ha fet que els paramilitars, en la seva lluita aparent contra les guerrilles, hagin atacat i destruït centres urbans i rurals de poblacions afrocolombianes. Llastimosament, les forces de seguretat colombianes i els seus aliats paramilitars, així com els grups guerrillers, ignoren el clam de les comunitats afrocolombianes per la pau.

L'agudització i degradació del conflicte s'ha fet més visible en les dues darreres dècades, en les quals el número de violacions massives de drets humans és indescriptible i la sevícia amb què es produeixen generen alarma pels límits traspassats. Ni tan sols es pot arribar a imaginar per què han recorregut als més sinistres artificis per assolir els seus objectius, com l'ús indiscriminat de les mines antipersones, que s'han cobrat víctimes civils propiciant el desplaçament forçat. Ni com la classe política hi té tota la responsabilitat però dia a dia rep copets a l'esquena per les seves actuacions des de tots els indrets del món en què es fan conèixer com a respectuosos dels drets humans i de les institucions democràtiques.

Són moltes les comunitats negres, indígenes i camperoles obligades a abandonar les seves llars per mitjà de la violència, majoritàriament pobres, amb un baix nivell d'instrucció escolar. La majoria de les persones desplaçades són menors d'edat, dones i gent gran, els qui es traslladen a les ciutats a engrossir els cinturons de misèria, amb gairebé cap possibilitat d'accedir a una vivenda digna i a una feina estable. Aquesta migració forçosa a la qual s'hi veuen sotmesos agreuja notablement per si mateixa les precàries condicions de vida que tenien al camp, amb una diferència: als seus llocs d'origen vivien en pau, gaudien del seu territori i cobrien les seves necessitats d'aliment i aixopluc

sense inconvenients majors, malgrat no comptar amb les modernitats de l'urbanisme.

El desplaçament forçat és l'expressió d'una violació múltiple, massiva i continua dels drets de les persones obligades a migrar, pel risc que tenen de perdre la vida, sense comptar amb el territori que han d'abandonar. És una vulneració continua als drets bàsics i a totes les llibertats descrites a la Constitució. És obligar-les a patir tota mena d'abusos i viure en condicions precàries, propiciant una marginalitat que impedeix l'accés a condicions mínimes de vida, sense dret a millorar les seves condicions econòmiques, socials i culturals perquè a més, i de forma freqüent, són sotmeses a la dispersió de les seves famílies. Aquest aspecte és el més important per entendre la magnitud de la tragèdia i l'agudització del conflicte, que té l'epicentre en un país en què la seva complexitat no facilita la comprensió d'aquest drama i porta a percebre que les solucions no s'aconseguiran en un curt termini.

Les situacions tot just descrites configuren una crisi humanitària que actualment el Govern nacional es nega a reconèixer. Per aquesta raó el país no té gens clar com ha de reparar a les víctimes, com retornar-los-hi els seus béns i cercar la manera de reconstruir el teixit social destrossat per les accions devastadores de la guerra, negant-los l'espai per tornar a les seves llars, assetjant impunement als qui es decideixen a exigir reparació i permetent que els victimaris organitzin fundacions per, segons ells, ajudar en la reparació de les víctimes. Hi ha diferències entre la Llei i el Decret de Justícia i Pau². Mentre la Llei estableix que el Fons de Reparació de Victimes es crearà amb els béns que entreguen els desmobilitzats i amb diners del pressupost nacional, el Decret estableix que la reparació es farà amb els recursos que entreguin voluntàriament els paramilitars.

LA MILITÀNCIA A LES FORCES ARMADES

La manera com es promou la vinculació a les forces armades no mostra com les oportunitats per ascendir estan directament relacionades amb la seva eficàcia per fer baixes en les accions militars i amb la sevícia per actuar contra els seus "enemics". O la capacitat econòmica per assumir el cost que implica aquest tipus de formació i on es publica a so de bombo i platerets quan un oficial negre arriba a un alt rang, demostrant la desigualtat existent per arribar a ostentar una designació militar.

L'obligatorietat del servei militar es relaciona amb el fet que és un requisit per a l'ingrés a la universitat i per exercir càrrecs públics, raó per la qual només aquells que compten amb els diners suficients per "comprar la llibreta" l'adquireixen sense fer el servei militar.

L'entrenament que s'imparteix als joves militars no dona cap altra opció més enllà de la guerra, per això quan surten del servei militar molts són cooptats pels grups al marge de la llei o per la delinqüència comuna. La manera com el seu estat psicològic és orientat a convertir-los en homes que reaccionen amb violència no deixa marge de maniobra pels joves i a les seves llars es pateixen agressions com a resultat de la formació incívica per exterminar indiscriminadament. Això significa que tot i oferir els seus millors anys a la pàtria, en acabar el seu període no tenen cap altra oportunitat i, per tant, les armes continuaran sent el seu mitjà de treball.

Així mateix, els joves militars són víctimes dels seus superiors a les Escoles d'Entrenament, on el tema dels Drets Humans es desconeix i les denúncies existents no han pogut ser desclassificades. Hi ha un sens fi de famílies a Colòmbia a les quals les Forces Armades encara no els hi han explicat com i on van morir els seus fills (generalment s'argumenten suïcidis o accidents) Desapareixen militars o són donats de baixa sense més miraments i són les seves famílies les qui han d'afrontar la seva atenció psicològica i psiquiàtrica, la qual no és reconeguda, argumentant que no es justifica.

MILITARITZACIÓ I POLÍTICA ANTINARCÒTICS

La política antinarcòtics es basa en una estratègia militar en què s'han d'assegurar els territoris que es fumigaran o s'eradicaran. En aquest sentit, els dispositius militars superen en nombre i cost a allò que podria desenvolupar-se si es realitzés una estratègia de substitució de cultius, en la qual hi pogués participar la comunitat.

Les fumigacions generen un cercle viciós en què els cultius es van desplaçant. Van acompanyades de la violència que implica el negoci del narcotràfic, generant el desplaçament de les comunitats, la deforestació i l'afectació en la salut, posant en un greu risc als pobladors i provocant danys al medi ambient, ja que moltes de les hectàrees fumigades contenen els cultius d'autosubsistència, cosa que va portar a molts a desplaçar-se sense rebre cap atenció per part de l'Estat. Els desplaçats per les fumigacions *"no tenen dret a aparèixer al registre únic dels desplaçats, no tenen dret de suport a la reubicació, subsidi alimentari ni cap altra mena d'ajuda, cosa que fa acréixer la crisi humanitària, indicant que el nombre de desplaçats supera en xifres les oficials perquè els desplaçats per fumigacions no són quantificats"*.

Al seu torn, la sobirania alimentària es veu afectada en la seva totalitat perquè els cultius d'auto-subsistència són els primers que es destrueixen. D'aquesta manera, fins i tot els cultius que són pro-

ducte de projectes governamentals han estat blanc de les fumigacions. Així, la seguretat alimentària és nul·la perquè la quantitat d'aliments existents és insuficient per al nombre de població, això provoca la sortida obligada de les comunitats cap a d'altres poblats. Deixen abandonades les seves terres i les seves pertinences i per tant no hi ha qui allà hi conreï res.

Les aspersiones aèries realitzades als inicis del Pla Colòmbia van aconseguir efectivament traslladar els conreus a zones que per la seva posició geoestratègica beneficien el manteniment del conreu, donant resultats no en la disminució dels cultius, ni en la sembra ni en el preu, sinó en la seva ubicació, afectant tota la població colombiana.

Actualment, els més afectats per la sembra, fumigació i militarització són els territoris del poble negre, provocant un desequilibri en la cultura i tradicions, ja que els nous col·lonitzadors aprofiten la manca de feina i les vies d'accés i transport per als cultius lícits, oferint millors jornals que justifiquen la disposició d'aquestes noves comunitats a involucrar-se en la producció. Ara bé, sense que això signifiqui l'enriquiment o millorament de les seves condicions de vida ja que són els primers en la cadena productiva; ben al contrari, són els qui suporten les conseqüències negatives.

Es tracta d'un territori que tradicionalment i històricament s'ha caracteritzat per ser una zona en la qual les comunitats que hi habiten han conviscut pacíficament i s'han proveït el seu aliment amb allò que proporcionava la generosa natura. Des d'aquest model cultural es van veure desplaçats cap a un altre que practica la violència de les armes i que té com a únics arguments la intimidació, els assassinats selectius, els xantatges, i l'extorsió. El conreu de fulla de coca no és propi de la cultura negra. Això no obstant, el territori és apte i és així com s'hi insereix i deixa passar tota una tragèdia que se sustenta en l'absència d'un desenvolupament que permeti a les comunitats accedir a unes mínimes condicions bàsiques de vida, convertint-se en una alternativa de vida i en una oportunitat per obtenir millors guanys que els que s'obtenen amb els cultius d'autosubsistència.

En moltes ocasions es va sol·licitar als governs que es prenguessin seriosament aquesta problemàtica. Però mai hi van parar l'oïda. Aquesta indiferència governamental va enfortir els grups il·legals i va debilitar la comunitat, que va veure com perdia el seu territori, la seva independència cultural, social i alimentària a càrrec d'interessos econòmics de grups de narcotraficants, guerrillers i paramilitars, parapetats en polítiques governamentals com les cadenes productives de la palma d'oli, de la *stevia* i d'altres productes que requereixen grans extensions per obtenir-ne resultats. Es fan

Els problemes del país no hi troben resposta a les armes, perquè tant el narcotràfic com els models de producció agropecuària se centren en la propietat de la terra

amb grans inversions, però al mateix temps són un factor destructiu per a la fràgil biodiversitat que hi ha sobretot a la Costa Pacífica. Fins al moment el Govern nacional no li ha donat la importància necessària perquè com va dir algun cop un funcionari, "està plagada de negres", els quals, per a ells, no tenen drets a les terres que han protegit i mantingut des de la seva arribada a terres americanes.

A causa de les fumigacions que s'estan efectuant al territori molts dels cultius de subsistència en van resultar afectats per trobar-se enmig dels cultius d'ús il·lícit, cosa que va empitjorar la situació de la comunitat, que es va veure més empobrida que mai. Arran d'això, molts joves van marxar a treballar a la fulla de coca o a tenir cura dels cultius. Molts altres van ingressar en grups armats il·legals. Tot això amb l'única finalitat de cercar un mitjà de subsistència, del qual n'estaven mancats. Per raó de tot això, qui més danys ha rebut és la comunitat, ja que va perdre la unitat, els vincles familiars... Molts joves de la mateixa família formen part de diferents grups armats il·legals enfrontats i alguns de la força pública, cosa que fa molt difícil el fet de pensar en la reconciliació. Però, al seu torn, moltes famílies s'han desplaçat a d'altres regions per protegir els seus membres d'aquesta onada de violència, que ara es el pa nostre de cada dia. Per tot això, cal recuperar els territoris ancestrals, la identitat cultural i la unitat. Però per a aquests propòsits cal l'ajuda estatal, atès que no es compta amb els recursos econòmics necessaris per a aconseguir-los.

Però és que no són només els cultius d'ús il·lícit els que atempten contra la supervivència. Són també les polítiques estatals les qui ataquen. Quan el Govern nacional anuncia que la palma d'oli és la seva punta de llança en la política de combustibles, a partir del foment i impuls de la sembra de palma a tot el Pacífic. Això sí, sense que tinguin importància les seves conseqüències en el dret a la supervivència dels pobles afrocolombians i indígenes. Sense que tinguin importància la destrucció ambiental. L'important és que tot esdevingui desert de palma. L'important és l'exportació. No importa que hi hagi hagut sang, terror i foc. No importa que els afrocolombians desconeguin la seva dignitat. El negoci del futur, el que farà dels empobrits,

exclusos i als rics, possibles empresaris globals, ja és aquí; símbol del progrés, de la pau i de la reconciliació.

Els territoris de les conques dels rius Jiguanmiandó i Curbaradó formen -o formaven- part de la propietat col·lectiva que la Llei 70 de 1993 va atorgar als pobles afrocolombians del Pacífic. Segons aquesta mateixa llei, les terres d'aquestes comunitats són inalienables, inembargables i imprescriptibles, doncs es reconeixia en la propietat col·lectiva un caràcter inherent a la identitat ètnica i cultural d'aquests pobles. Però com que la cançó de la multiculturalitat, la plurietnicitat i la funció ecològica i social dels territoris de les comunitats negres no formen part de l'agenda paramilitar i d'aquests palmicultors, no hi va haver problema en fer dels boscos més biodiversos del món monocultius aptes per a la inclusió del camp als plans del capital transnacional.

A Colòmbia, la combinació entre els efectes desproporcionats del conflicte armat intern, la guerra contra les drogues, l'avanç dels megaprojectes i l'adopció de legislació que afecta als drets territorials i ambientals dels afrocolombians, està generant les condicions per a què aquests siguin desposseïts del seu patrimoni territorial i ambiental i per tant, per a què l'esquerda de les desigualtats es mantingui, qualifiqui i aprofunditzi.

Lamentablement, les denúncies sobre les violacions dels Drets Humans i col·lectius de les comunitats negres i la infracció a tractats i convencions internacionals que el nostre Estat ha ratificat, sembla que no són escoltades per les orelles de marxant del nostre Govern. Al contrari, el sector palmicultor ha rebut tot tipus d'incentius econòmics i tributaris ja que l'objectiu és posicionar Colòmbia com a un dels primers exportadors dels derivats de la palma d'oli. Una lectura en clau neoliberal permet entendre que la terra només podrà valoritzar-se amb la posada en marxa d'aquest tipus de projectes econòmics, i que davant la signatura del Tractat de Lliure Comerç amb els Estats Units són les agroindústries exportadores i no la producció agrícola -i molt menys la seguretat alimentària- les qui són als plans per a la inclusió del camp a l'economia global. Una altra lectura, no sé si en aquesta mateixa clau, permet establir que ha estat l'estratègia paramilitar la millor manera d'apaciar altres alternatives de vida i consolidar l'estructura necessària per a l'expansió d'aquests megaprojectes econòmics.

Un dels punts en els quals insisteixen els caps paramilitars és la creació d'empreses i alternatives econòmiques pels excombatents, moltes de les quals ja estan funcionant a l'Urabá. Resulta que un d'aquests models que l'Alt Comissionat ha descrit com a aliances estratègiques amb empresaris ex-

tosos està sent projectat al Bajo Atrato amb la palma d'oli. Allà no sols hi ha en marxa processos de repoblació amb persones diferents a les de l'ètnia negra, sinó que els palmicultors han desenvolupat un model en què els empresaris, en qualitat d'arrendataris, assumeixen els costos de la sembra, sosteniment i producció de la palma a canvi de convertir els legítims propietaris en obrers assalariats a les seves pròpies terres.

D'aquesta forma el Govern presenta la palma d'oli com a l'empresa que redimirà l'agricultura colombiana i que servirà, a més de tot això, de model socioeconòmic dins el marc de la negociació amb els paramilitars. Sens dubte, aquest Govern passarà a la història com a l'únic que va aconseguir fer realitat el mite bíblic de la fraternitat i la pau, doncs amb la palma d'oli, i al Bajo Atrato, posarà al lleó i a l'anyell a menjar del mateix plat.

Tanmateix, les comunitats negres del Pacífic colombià tenen ben clar el que la palma d'oli ha suposat als seus territoris. Els consells comunitaris de la regió de Tumaco, de Curvaradó, del Jiguanmiandó i de Cacarica saben que tanta esperança no és certa, que la destrucció de la seva existència i de la biodiversitat és allà, a la palma. Per això s'explica la concepció de la Llei 30 de Desenvolupament Rural, llei del negoci agrícola de la palma, del cautxú, del cacau... que respon a aquests plans emulats per aquest Govern.

Però res no importa. Els assassinats, els desplaçaments, les tortures, els robatoris de terres a comunitats camperoles, afros i indígenes, i tot el patiment que arriba de la mà d'aquestes empreses de la palma als territoris ancestrals. El negoci s'està assegurant amb la Llei 30 que serà aprovada. Semblen, ara sí, molt encertades les paraules del Procurador General de la Nació, al setmanari *El Espectador* del 21 d'octubre de 2006, on va assegurar que *"semblaria que aquesta llei l'han feta per entregar les terres del Curvaradó i Tumaco"*.

LA DESMILITARITZACIÓ

És en aquest context en el qual es planteja parlar de la desmilitarització en un país en què la política, l'economia i tota la vida ciutadana s'han supeditat a les armes. És una paradoxa, més quan, per a molts, aquesta forma d'actuació està justificada en la mesura en què el Govern nacional llança el seu Pla de Desenvolupament arrabassant-los-hi a les comunitats i entitats regionals l'oportunitat d'accedir a un desenvolupament mínim, destinant els recursos a engròssir el seu pressupost guerrerista, justificant que la seguretat democràtica és el camí que portarà el país cap a la pau i focalitzant els seus esforços en estratègies antinarcòtiques i anti-terroristes.

Malgrat que Colòmbia és un Estat part de la Convenció d'Ottawa, està mancat d'una política de desminat humanitari als seus territoris i de prevenció de riscos, cosa que no ha estat presa amb la serietat necessària que cal per evitar les greus conseqüències que aquest flagell implica

Tanmateix, que n'és de fàcil parlar d'allò que no es coneix o deixar fer sobre el que no afecta directament, o prendre decisions en les que no hi és per entremig la pròpia vida. I és això el que succeeix amb Colòmbia, país on els governs centren la seva política en les accions militars, on l'única alternativa per vèncer en una contesa és eliminar el contrari i utilitzar totes les formes violentes existents. Un país en què per superar les grans desigualtats és té com a alternativa laboral l'ingrés a les forces armades; on sostenir el cos militar i la seva activitat implica gairebé la meitat del pressupost nacional i on la política pública dissenya estratègies militars que arrasen amb els seus pobladors.

Fins i tot l'exercici de la política nacional està esquitxada de militarització. La parapolítica no és res més que l'exercici de la política en diverses regions del país mitjançant l'ús de les armes i la intimidació executada per grups armats il·legals al servei d'*uns quants* legals.

Un Govern en què un dels seus programes estrella és la vinculació dels pagesos a les forces armades com a soldats camperols, convertint-los en informants però, més enllà d'això, fer que els colombians desconfiem entre nosaltres mateixos i se'ns pagui per espiar els altres i en ocasions, per simples sospites, involucrar persones innocents. Tal com ho fa el famós programa del milió d'informants. Programes que han servit per a la corrupció perquè hi ha dubtes sobre si els diners s'han entregat efectivament, tal com va ocórrer a Medellín, on els beneficiaris eren amics i familiars de policies del comandament.

Parlar de desmilitarització implicaria preguntar per què els governs de torn aposten al gran negoci de la guerra sense posar-se vermells ni tan sols quan són descoberts; o més encara, ni quan són reconegudes totes les seves actuacions que han significat rius de sang, dolor, misèria i desigualtat en totes les seves expressions i que continuen apostant a mantenir-se al poder amb l'argument d'una necessitat política. I és que la guerra deixa

molt bons dividends, perquè els qui les fan no les pateixen. I està previst quins i quants moren i qui reconstruirà. Per tant, la cadena industrial està projectada per a què arribi al punt de no col·lapsar l'estructura però sí per exigir al màxim els requeriments d'inversió.

En el desenvolupament del conflicte colombià, i directament responsable de l'increment i enfortiment de les forces militars, hi és el Govern dels Estats Units, sense descartar els suports d'alguns països europeus.

De la mateixa manera, la política dels governs colombians es basa en la guerra i per això ens trobem que la seva major política s'anomena Pla Colòmbia. El seu component més important és la guerra. L'ajuda internacional s'orienta a programes encaminats a l'enfortiment de la força pública: anti-narcòtics, terrorisme... i per completar-ho, els programes socials proposats són pal·liatius i de moment no han donat bons resultats, i tenen molt a veure amb programes per als desmobilitzats i reinsertats, als quals els hi legalitzen allò que van obtenir a sang i foc, ja que la seva estratègia va ser plantejar projectes productius a les zones que van ser desocupades per part d'ells i que sota tot tipus d'amenaques i accions van obtenir.

El país no pot seguir acceptant que la sortida sigui militar. És precís que tota la societat colombiana, acompanyada per la comunitat internacional, faci possible la sortida dialogada i negociada al conflicte social i armat intern que viu Colòmbia. Els problemes del país no hi troben resposta a les armes, perquè tant el narcotràfic com els models de producció agropecuària se centren en la propietat de la terra.

La població civil continua fent exercicis de propostes d'agendes de pau, té els elements de judici i per tant les propostes necessàries. No obstant això, el Govern aposta per la fumigació, que aguditza la crisi humanitària; per la producció a partir de monocultius, que desplaça a les comunitats; i per la militarització. I es contagia de la paranoia dels Estats Units de veure en tothom un possible terrorista.

LA GUERRA COSTA MÉS QUE L'EDUCACIÓ

El conflicte armat li costa al país el 70% del pressupost de funcionament de la nació. El ministre d'Hivenda, Óscar Iván Zuluaga, va informar que el seu despatx li gira a les Forces Militars 7 bilions 300 mil milions de pesos a l'any.

Aquesta copiosa suma contrasta amb la despesa en educació, que amb prou feines arriba als 2 bilions 300 mil milions de pesos, destinats majoritàriament al pagament de salaris als mestres.

LA MILITARITZACIÓ I LES SEVES CONSEQUÈNCIES

Qui arribés desprevingudament al país, es preguntaria la raó del desplegament militar que s'hi presenta. Hom no s'explica com és possible que un Estat que ha subscrit gairebé tots els convenis, protocols, acords i totes les formes de legislació internacional, infringeixi d'una forma tan flagrant i continua la normativitat de Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari, i que a més intenti amagar el conflicte social armat existent.

Els carrers, els pobles, les escoles, les edificacions governamentals estan militaritzades. I el panorama es completa quan la guerrilla, els paramilitars i els narcotraficants fan la seva, assetjant i asfixiant les comunitats; atès que per als seus projectes el teixit social és una amenaça i per això el blanc dels seus atacs són els líders socials, les expressions comunitàries, les nenes, els nens i els i les joves; per tot això la destrucció fa molt difícil la recuperació de les comunitats.

Però és que tot i que a alguns els agafi desprevinguts la següent afirmació, si es revisen les estadístiques, les xifres, les poblacions afectades, les regions on se centra el conflicte, no es desgavellat afirmar que es configura un Genocidi i s'especificaria en un Etnocidi, que té totes les explicacions i sobretot, els beneficiaris d'aquest, ja que les comunitats més afectades i objectes d'agressió són les comunitats negres i indígenes.

Les xifres no estableixen clarament ni identifiquen les víctimes perquè haurien de respondre internacionalment pels fets. Tanmateix, l'exercici pot fer-se revisant les regions en què la crueta del conflicte s'hi desenvolupa. Entre els desplaçats, el major nombre és el d'afrodescendents. Els indígenes no apareixen plenament identificats, tot i així, si s'analitzen els desplaçaments massius, hi són presents, i també a les massacres.

Configurar l'etnocidi a Colòmbia és una tasca que estan assumint les Comunitats Negres, establint les proves necessàries per mostrar com la intolerància, el racisme i la discriminació formen part de les accions d'extermini, desconeixent el protagonisme de les comunitats afrocolombianes a la construcció del país. Aquestes accions que indiquen que el país i la comunitat internacional tanquen els ulls davant d'una realitat flagrant, que no és altra cosa que l'extermini de les comunitats ancestrals mitjançant el conflicte.

La militarització a Colòmbia ha provocat efectes contraris als suposats inicialment, que són la seguretat, la protecció i la consecució de la pau a Colòmbia. A continuació es descriuen els principals efectes negatius d'aquesta política militar:

i. El desplaçament forçat i la repoblació de territoris

Els actors armats legals i il·legals utilitzen el desplaçament forçat com a una estratègia de desallotjament i posterior repoblació de territoris en disputa o estratègics per a megaprojectes o desenvolupar el negoci del narcotràfic. És el cas de les comunitats negres del Pacífic Colombià, que estan sent víctimes de neteja ètnica. Aquesta situació podria qualificar-se de genocidi contra el poble colombià, per la persistència del conflicte, per l'interès sobre el territori i el caràcter sistemàtic de les morts, durant més de 40 anys. Un genocidi davant de tota la comunitat internacional, que dirigeix els seus ulls cap al país quan veu en la cooperació internacional l'oportunitat per fer bones obres de caritat, mostrar les seves bones intencions i publicitar el seu interès en el tercer món.

ii. Prestació del servei militar obligatori

L'Estat colombià obliga per llei als homes majors de 18 anys a prestar el servei militar obligatori. En àrees rurals aquest servei el presten en unitats contraguerrilla. Es coneixen molts casos de famílies amenaçades i declarades objectiu militar per tenir un dels seus membres servint a la Força Pública Colombiana.

iii. Treballs forçats

Les forces militars, en arribar a les zones rurals en territoris de comunitats negres, inicien un procés de reclutament d'homes que són obligats a realitzar feines específiques que poden catalogar-se com a noves formes d'esclavitud i treballs forçats.

iv. Soldats camperols i famílies guardabosc

Com a una estratègia dins la lluita contra els grups armats il·legals, el Govern nacional ha dissenyat el programa *Soldats del meu poble* al marc de la política de seguretat democràtica. Aquesta estratègia consisteix en involucrar la població civil al conflicte com a informants de la força pública, fet que ha ocasionat amenaces, assassinats, desaparicions i desplaçaments forçats al si de les famílies dels soldats camperols o de les famílies guardabosc.

Hom no s'explica com és possible que un Estat que ha subscrit gairebé tots els convenis, protocols, acords i totes les formes de legislació internacional, infringeixi d'una forma tan flagrant i continua la normativitat de Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari, i que a més intenti amagar el conflicte social armat existent

Es parteix de la idea que a Colòmbia ja no hi ha guerrilla, doncs han esdevingut només criminals i terroristes, i tampoc hi ha paramilitars, doncs ja es van desmobilitzar i el que queda són petites bandes emergents

v. Restriccions

Les polítiques de restricció de combustibles, béns de producció, aliments, medicaments... no es fa sempre per raons de seguretat. Aquestes estratègies estan dirigides a sotmetre la població i són aprofitades per a l'enriquiment de membres de les forces militars o comerciants. No hi ha un camí al país en el qual no s'hagi de suportar la presència de controls legals o il·legals. En alguns indrets del país, són compartits per la força pública i els paramilitars, connivència que ha estat negada emfàticament però que així ho demostren els fets quan s'han produït massacres en què l'entrada a aquell territori implicava passar per on hi era el control militar.

vi. Fumigacions

La política de fumigacions no medeix els impactes negatius sobre les comunitats, el patrimoni ambiental, les aigües, els rius... Arriba amb contingents militars que desequilibren la regió, actuen de forma desmesurada i descarten posar en marxa un pla de substitució de cultius en coordinació amb les comunitats, que permetria plantejar la possibilitat que els habitants no tornin a conrear coca. Si es comparen les xifres d'hectàrees de coca existents i les hectàrees fumigades i les que hi apareixen després, podria observar-se la inutilitat de la política. Però a més, és enorme el cost que té aquesta estratègia. Amb aquests diners seria més fàcil i més efectiu invertir al camp que continuar fumigant. És més, el glifosat fa que els cultius millorin perquè després d'una fumigació, són podats i purgats i la producció permet superar la pèrdua causada.

vii. Terra minada

La sembra de mines antipersonals, abans conegudes com a "quiebrapatas", que en els últims cinc anys han provocat un sens fi de víctimes. Malgrat que Colòmbia és un Estat part de la Convenció d'Ottawa, està mancat d'una política de desminat humanitari als seus territoris i de prevenció de riscos, cosa que no ha estat presa amb la serietat necessària que cal per evitar les greus conseqüències que aquest flagell implica.

viii. Infraccions al Dret Internacional Humanitari

La política contra la insurgència està dirigida en contra de la població civil. La presumpció d'in-

nocència per al ciutadà comú no existeix. Aquest Govern infringeix d'una manera flagrant el DIH; la força pública ha pres els nuclis urbans i hi ha instaurat les seves trinxeres, fent disminuir la mobilitat dels habitants i posant la comunitat en risc, perquè s'ubiquen en llocs que són de domini públic: al centre del poble, a la sortida cap a la carretera, als col·legis, a les escoles... Prenen les instal·lacions de l'única estació de telèfon i els edificis de les alcaldies; i després s'admiren perquè amenacen als funcionaris públics o perquè les preses de pobles causen tanta destrucció.

PROPOSTES ENFRONT DE LA MILITARITZACIÓ

i. Una avaluació de la inversió pública que s'ha fet en els programes militars, i veure els seus resultats des de la perspectiva de solucionar el conflicte.

ii. Disminució del pressupost bèl·lic per orientar-lo cap a una política d'inversió social, pensada des de la sostenibilitat i no des de l'assistencialisme.

iii. Una veritable estratègia de pau orientada cap a una sortida política negociada al conflicte, de cara al país, en la qual hi hagi participació efectiva de la societat civil.

iv. Reconeixement de les agendes de pau proposades des de la societat civil, en les quals s'hi plantegen les alternatives per al país com a part de la sortida negociada i política al conflicte social i armat.

v. Posada en pràctica de l'agenda humanitària, i que prevalgui enfront de les polítiques guerreristes amb l'ànim de superar amb resultats la crisi del país.

vi. Redreçament de les polítiques de cooperació internacional orientades cap al desenvolupament regional que, juntament amb les polítiques estatals i governamentals, permetin que el país consolidi una política econòmica i social que doni pas a la governabilitat i a la governança.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Legislació que s'aconsegueix com a una acció afirmativa de reconeixement dels drets de les comunitats negres a la propietat del territori, a la preservació de la seva cultura i a la seva protecció com a grup ètnic.

3. La desmobilització del paramilitarisme i la reparació de les víctimes estan descrites per la Llei 975/2005 i pel Decret reglamentari 4760/2005; tot i que seria ingenu esperar que una llei i la seva reglamentació desmuntin el que s'ha muntat mitjançant relacions socials abusives, establertes per la força a tots els nivells de la vida del país i afavorides per la connivència de molts dels seus líders.